

21

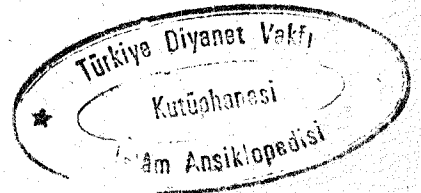
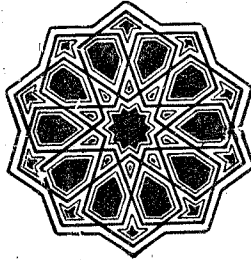
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

# LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ  
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

Ankara 1986



## SURRE-NÂME (1335/1916)

Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR

31 Ağustos 1908'de Hicaz Demiryolu'nun yapılması üzerine, Surre artık, trenle gönderilmeye başlamıştır. Surre, herhangi bir tüccar eşyası gibi, Haydarpaşa'dan, kurşunlu ve mühürlü bir furgona (yük vagonuna) bindiriliyor, şimendiferle (trenle) Medine'ye kadar gidiyor ve orada indiriliyordu. Furgonun kurşunlanması ve mühürlenmesi, yol- da açılmaması veya açılırsa, tespit edilebilmesi içindi.

Makâlemizin konusu olan Surre-nâme, Rûmî 1335/1916 M. senesi Ağustosunun 11. Cuma günü, trenle İstanbul'dan Hicaz'a hareket eden Surre-i Hümâyûn Emîni Memduh Bey'in, vâki olan seyahatını ve ziyâretlerini bildiren ve Sultan V. Mehmed'e (Reşad) takdim kılınan rapordur<sup>1</sup>. Biz bu rapordan faydalanarak, tren yolu ile Surre gönderilmesini ve güzergâhı açıklamaya çalışacak ve bu Seyahat-nâme'yi yayınlamış olacağız. (Tam metin olarak). Bahis konusu Surre-nâme'nin metni aynen şöyledir:

Avâtîf-ı celile-i hazret-i şehriyâr-ı a'zamî, cümle-i mübeccelesinden olarak 335 senesi Surre-i Hümâyûn emânetine ta'yîn buyurdum. Zamân-ı hareket takarrüb itdi. Muâmelât-ı resmiyyenin icrâsını müte'âkib veliyy-i nimet-i a'zam efendimiz hazretlerine 'arz-ı vedâ' ve 'ubûdiyyetle ve bi-havli'llâhî te'âlâ 335/1916 senesi Ağustosunun onbirinci cum'a günü Haydarpaşa'dan trenle hareket olundu.

Her istasyona gidildikçe merâsim-i istikbâliyye icrâ olunuyordu. Konya'ya hîn-i muvâsalâtta vâli ile me'mûrîn-i askeriyye ve adliyye ve mülkiyye-i vilayetden ekseri tarafından resm-i istikbâl ifâ olundu. Ve ricâl-i feridûn-ı cihât-ı ma'nevî, pir-i dest-gir Mevlânâ "Celâleddin

<sup>1</sup> Memduh Bey, *Surre-nâme (Surre Emininin Seyahat-nâmesi)* R. 1335/1916 M., Türkçe, 9 yk., işlek rik'a ile (21x14; 11 cm. uzunluğu, 19 satır). İstanbul, TSMK., M.R. 587. Bkz.: Fehmi Edhem Karatay, TSMK., *Türkçe Yazmalar Kataloğu*, c. I-II, İst., 1961, c. I, s. 603, no: 1857. Yazma 9 yk. 9 sayfadır. Çünkü yaprakların tek yüzünde yazı vardır. Defterin ilerideki sayfaları boştur.

Rûmî" kuddise sırruhu's-sâminin türbe-i şerifelerine teveccüh idildi. Çelebi Efendi Merâm'da bulduklarından mülâkât olunamayub ser-tarîk efendi delâletiyle huzûr-ı pire dâhil ve pir-i kudsiyyet-mir efendimiz ile etraf-ı me'âl-i eltâfında medfûnün olan peder âlileri sultânü'l-ulemâ Muhammed Bahâ'üddin Belhî ve kâtib-i Mesnevî, Çelebi Hü-sâme'ddîn ve Cenâb-ı Salâhü'ddîn Zerkûb Konevî ve necl-i necîb haz-ret-i pîr Sultan Veled vesâ'ir erkân-ı tarikat-ı aliyye kaddesa'llahü hazerâtını ziyâret şerefine ail olduk (2) *ونفعناه ببركات ارواحهم (2)*

### Nazm

Tevekkül eyledim Hakk'a, olub fermânıma takdir  
Teveşsül eyledim ruh-i revân-ı pâkine ey pîr  
Meded-kâr ol müdâmâ sâk-ı lütfün eyleyüb teşmîr  
Füyûz-ı himmetinle kıl reh-i makâsûdımı tenvîr

Dâire-i pîrde biraz istirahat eyledikten sonra şimendifer mevki-fine gelindi. Aynı merâsim tekrar edilerek trenimiz Konya'dan hareket itdi.

Beşinci gece Haleb'e, haftasında da Şâm-ı Şerif'e muvâsalat eyledik. Buralarda da merâsim tamamıyla icrâ kılındı. Şam'da ilk evvel meş-hûr-ı enâm olan Cami-i Emeviyye'ye gidüb salât-ı zuhrî edâ ve ba'dehü Câmî-i Şerif'de medfûn olan ve este'izü bi'llah (3) *وسيداً وحصوراً ونبياً (3)* âyet-i kerimesi ile min-kıbeli'r-Rahman Kadr-i âlî-i nübüvvet-penâhleri bâlâ-terin buyurulan enbiyâ-yı izâmdan Hazret-i Yahyâ âleyhi'ssalâtü ve's-selâmın ziyâret-i seniyyelerine muvaffak olduk. Merkad-ı mübâ-rekleri, câmi-i şerif-i mezkûrun vasatında ve gâyet dil-nişîn bir şekil-dedir.

Müte'âkiben mü'ezzin-i cenâb'ı risâlet-penâhî Hazret-i Bilâl Habeşi radiya'llahü anhü'l-bârinin türbe-i mübârekelerini ziyâret itdik.

### Nazm

Ey mü'ezzin, ey sahâbî-i habîb-i kibriyâ  
Geldi bâb-ı lutfuna bir âsî vü müznib-gedâ  
Kıl delâlet ki ziyâret-gâhı ola ol mücrimin  
Ravza-i pâk-i şefî'ül-müznibîn-i müctebâ

2 Ve nefenâhu bi-berekâti ervâhihim: "Onların ruhları hürmetine faydalandık"

3 Ve seyyiden ve hasûren ve nebiyyen, Âl-i İmran Sûresi, âyet: 39: "(Yayha) kavminin efendisi olacak, nefesine hâkim bulunacak ve (sâlihlerden) bir peygamber olacaktır."

Bu esnâda Şam'da fazl ü irfân ve kemâlât-ı ma'nevîyyesi ile müşârün bi'l-benân olan muhaddis-i şehîr Şeyh Bedrü'ddin Efendi ile mülâkât idildi. Mükâlemede söz, ahvâl-i hâzıraya intikâl itdi. Müşârünileyh Hakk sübhâne ve te'âlânın gâyet-i ilâhiyyesi ile sulhün karîb olduğunu ve ehl-i İslâmın nâil-i ferâh üç meserret olacağını beyân buyurdular. Beyânâtı sahîhada münbasit olduğum halde ziyaretime devam ve şeyh Ekber Muhyiddin Arabî Kuddise Sirruhu Hazretlerinin türbe-i şerifelerine azîmete ikdâm olundu.

## Nazm

Ey velâyet burcunun mehr ü meh-tâbânı şeyh  
 Âsumân-ı mâ'nevînin necm-i feyz-i efsâmı şeyh  
 Ey tasavvuf ilminin bir bahr-i bi-pâyânı şeyh  
 Zâirin ma'sûk-ı ruhu sevgili cânânı şeyh  
 Zeyn-i evrengin hilâfet-i kenz-i şefkât-i şehriyâr  
 Hazret-i Sultan Mehmed-i Hâmis takvâ-şî'âr  
 Avn-i Hakk'la gör-şeref bir sulha eyler intizâr  
 Sen de himmet eyle bitsin şu cidal-i hûn-nisâr

Şam-ı şerif'de bir taraftan ber-vech-i ma'rûz ziyaretler tekrâr ve diğerk taraftan dahî gündüzleri belediyece tahsis olunan mahalde erbâb-ı istihkâkın surre tevzi'atına ibtidâr olundu. Dâire-i belediyede Medine-i Münevvere ahâlisine münker bir zât surresini aldığı zaman, Cenâb-ı Hakk'ın halife-i a'zam padişahımız efendimiz hazretlerine mazarrat ve a'dasını kahr ü tedmîr itmesini pek mü'essir bir lisan ile tizkar eyledi.

## Nazm

Surresin aldı ele bir Arabî

Didi: (4) سلطاننا یصر ربی

Hem tutub başına koydu öperek

Didi: (5) اعدائه دمر ربی

Diğerk surre alanlar dahî da'vât-ı hayriyye-i Şehinşâhî'yi tekrâr itmekde idiler. Bu vechile tevzi'ata devâm ve vaktin takarrübi hase-

4 Sultânenâ yensur Rabbî: "Ey Rabbim Sultanımıza yardım et, onu üstün kıl"

5 A'dâehû demerre Rabbî: "Rabbim, sultanımın düşmanlarını kahretsin"

biyle Şam'da icrâsı mu'tâd olan Şem'a ve Sancak ve Mahmil-i Şerif Alaylarının istihzârâtına vâli-i vilayet ile ihtimâm olundu. İş bu üç alay, eyyâm-ı mu'ayyenesinde vâli-i vilayet ve me'mûrîn-i surre ve askeriyeye ve mülkiyeye ve müftî ve nakîb-i belde ve ulemâ-yı mahalliye-nin ve asâkir-i şâhâne ve polis ve jandarma efrâdının iştirâkı ve teh-lîlât ve tekbîrât ile yek-diğerini müte'âkiben nâm-i nâmi-i Cenâb-ı Şehriyârî'yi icrâ ve her birinde ed'iyye-i mafrûza-i hilâfet-penahi edâ kılındı.

Mahmil-i Şerif Alayı'nın icrâsından sonra Eylül'ün 19. perşembe günü ahşâm ezanını müte'âkib Medine-i Münevvere'ye müteveccihen Şâm-ı Şerif'in Kanevât istasyonundan me'mûrîn-i mahalliyye tarafın-dan teşyi idilerek trenle hareket olundu.

#### Nazm

Teveccüh eyledi yüzler mukaddes arz-ı Bathâ'ya  
Ta'allük eyledi gözler muazzez sûy u enhâya  
İder her hatve-i mahmil visâli âşika tebşir  
Muallâ Ravza-i pâk'e mübârek iydi edhâya

12 Eylül 333'de Dir'â'ya mavâsalat ve kuvve-i askeriyeye tarafından merâsim-i istikbâliyye icrâ idildi. Burada bir saat kadar tavakkuf olunduğu sırada nezd-i âciziye getirilen hutût-ı hadîdiyye muhafaza jandarma ikmâl efrâdından Şeyh Ali Kürdi nâmında bir neferin okuduğu medhiyye-i Resûl-i S.A.V.S. cümlemizi gaşy hâline getürdi. Bu zâtın sesi gâyet lâtif ve usûle olan nisbeti de sadâsı derecesinde idi. Mûmâileyh'in, her biri makâm-ı uşşâk ve hicâz ve sûz-nâk ve hicâz kâr'dan okuduğu medhiyye, ber-vech-i âti aynen zabt idildi.

(a) (I) قَسْلُوبٌ بِتَقْوَى اللّٰهِ وَالذِّكْرِ عَامِرًا  
(b) و وجوه بالقرب والبشر زاهراً  
(c) يٰنَا جُون مَوْلَاهُمْ يَفْرَطُ تَضَرُّعٍ  
(d) وَأَنْوَارِهِمْ أَمِنْ بَهْجَةِ الْحَقِّ بَاهِرًا  
(II) إِذَا اجْتَمَعُوا فِي خَلْوَةِ الذِّكْرِ فِي الْإِدْدَا  
فِي مَقْعَدِ صَدَقٍ وَالزُّجَاجَةِ دَائِرًا  
تَرَى أَعْيُنَ الْعُشَاقِ تَحْوِ حُبِّهِمْ  
إِلَى ذَلِكَ الْوَجْهِ الْمُقَدَّسِ شَاطِرًا

- I a) Allah'ın takvasıyla ve zikriyle kalpler ma'murdur.  
b) Yüzler, O'na yakın olmakla müjdeleyici ve sevinçlidir.  
c) Mevlâlarından sonsuz bir huşu ile kurtuluş isterler  
d) Onların nurları hak, sevinci parlaktır.

II a,b,c,d: Mek'adi's-Sıdk (Hz. Peygamber'in kabri, türbesi) olan yerde, karanlıkta ve zikir halvetinde toplandıklarında, âşıkların, o mukaddes yüze sevgi ile yöneldiğini görürsünüz.

- (III) فَا فِي نَفْسِهِ هَذَا مَشْرَبَ الْقَوْمِ فَاشْرِبِي  
وَ تَخْضِي بِرؤْيَا مَنْ يُحْسِنُ بِجَمَالِهِ
- (IV) رَسُولٌ آتَى وَالشِّرْكَ كَلِيلُ هَالِكِ  
رَوْوْفٌ رَحِيمٌ شِهَايِدٌ مُتَوَكِّلٌ
- (V) فَلَوْ شَاهَدْتَ عَيْنَاكَ ذُوَارَ قَبْرِهِ  
قَدْ تَاتَفَ فُؤَادَ الْعَاشِقِينَ صَوَابَةَ
- عَمَى أَنْ تَكُونَ بِإِلْحْسَانٍ ظَافِرًا  
غَدَتِ أَلْسِنُ الْمَدَاحِ تَتَلَوْنَ مُفَاخِرًا  
فَجَلَا بِأَنْوَارِ الرَّشَادِ دَجَائِرًا  
سِرَاجٌ مُنِيرٌ فَازَ مَنْ كَانَ ذَائِرًا  
وَأُعِينُهُمْ كَالسَّحَابِ بِالِدَمْعِ قَاطِرًا  
إِلَى نَحْوِهِ مِنْ كُلِّ فَجٍّ مُبَادِرًا<sup>(\*)</sup>

Dirâ'dan hareket ve esnâ-yı râhda İbn er-Reşid ve kumandan Basri Paşa ile mülâkât olunarak ârefe-i yd-ı edhâda Belde-i Tâhire'ye takarrüb idildi ve Kubbe-i Mukaddese-i Hadrâ görünmeğe başladı:

Girye vü zâr ile çokdan ben bu lûtfu gözlerim  
Hamd li'llâh Kubbe-i Hadrâ'yı gördi gözlerim

Bir müddetcik sonra da Belde-i Mübâreke kal'esinden toplar atılarak Medine-i Münevvere'ye vusûl müyesser oldu. Şimendifer mev-kifinden Medine'ye muhafız vekili ve Hicaz kuvve-i askeriyyesi kumandanı Fahri Paşa ve erkân-ı askeriyye ve mülkiyye ve ahâli-i kirâm, Medine tarafına bir sûret-i mükemmelede istikbâl idilerek tehiyye olunan dâire-i mahsûsaya götürüldük. Biraz sonra Fahri Paşa ile berâber Harem-i Şerifi me'âli-i redif Hazret-i Risâlet-penâhi cihet-i yeminindeki Bâbü's-Selâm'a kadar mâşiyen azîmet olındı. Müşârün-ileyh cümlemizi Bâbü's-Selâm'dan Harem-i Şerife idhâl ve muvâcehe-i nübüvvet-penâhi'ye isâl eylediler dü-çeşm-i tahassürle müştâk olduğumuz hâk-pây-ı mu'allâ-yı risâlet-penâhi'ye cebin-sâ-yı niyâz olarak

III a) Ey nefsi! Bu, kavmin şarabıdır, haydi iç.

b) Olaki ihsanda zafer buluculardan olursun

c) Ve onun güzel cemâlini görme şansına sahip olursun

d) Onların dilleri onu ögmekle kivanç duyar

IV a) Hz. Peygamber'in gelmesiyle, şirk zayıfladı ve helâk oldu

b) Doğruluk meş'alesi böylece yüceldi ve yayıldı

c) O, hem Raûf, hem Rahîm, hem Şâhid, hem Mütevekkil'dir.

d) Parlayan bir ışıktır. Onu ziyaret eden mutlaka kazanır.

V a) Senin gözlerin, onun mezarını ziyaret edenleri görürse

b) Buluttan damlaıcasına, onların gözyaşı döküklerini görürsün

c, d) Her yerden ve yünden âşıkların kalplerinin, ona yönelmiş olduklarını görürsün.

tertil-i teslimât ve tahiyât ve halife-i rû-yi zemin efendimizin ve asâkir-i nusret-measir-i cenâb-ı padişahîlerinin muvaffakiyyâtı du'âsı tekrar idildi.

### Nazm

Ey mafhar-ı âlem şeh-i evreng-i risâlet  
 Ey bâis-i tekvîn-i cihat-ı kenz-i fesâhat  
 Ey mehdi-i Aksâ-yı sübül-i râh-ı selâmet  
 Ma'sumları kıl mazhar-ı imdâd ü inâyet  
 Şu bâdire-i hâ'ile-i Harb-i çihâr-sâl  
 Kılmakda me'âliyi harâb tesellide pâ-mâl  
 Bir şân ü şeref bir zafer-i nuhbe-i âmâl  
 İtmekde halifen senin ey hâdi-i ikbâl  
 Hallâk-ı alim eylesün âmâline nâ'il  
 Bir kuvvet anın satvetine almaya hâ'il  
 Düşmanları, haksızları; Hakk, eyleye zâ'il  
 Bir sulh-i zafer eyleye netice ola hâsil

### Diğer

Nigâh dide-i aşkı mutahhar ravza ki ma'tûf  
 Biz âciz ümmetin oldu dürr-i ihsanına mevkûf  
 Siyeh-rû âsî ve müznib serâpâ cürmle me'lûf  
 Aman ey Fahr-i Âlem kıl ana altâfını masrûf  
 Rehik-i aşk ü şevkinle dil-i mesti müdâm eyle  
 Şemîm-i kûy-i vaslınla anı şîrîn-i meşâm eyle  
 Hemîşe zâ'ir-i Hâbü'l-Emân-ı ve's-Selâm eyle  
 Kulun Memdûh'ı in'âm-ı şefâ'atle bekâm eyle

Medine-i Münevvere'de dahî Surre-i Hümâyûn alayı mevkif civarındaki Surre Karargâhı'na bir sûret-i mükemmelede kumandan ve zâbitân ve İbn-cr-Reşid ve ulema ve bi'l-cümle me'mûrîn-i mahalliyenin iştirâkiyle icrâ ve sancak ve Mahmil-i Şerif Ravza-i Mutahhara'ya ve şem'ler dahî mahall-i mahsûsuna vaz ve ilkâ edildi. Müte'âkiben belde-i mübârekede mücâvereten mukîm olub ulûm-ı zahire ve tasavvufiyyede sâhib-i yed-i tulâ ve kuvve-i ma'neviyyece de yektâ olduğu haber virilen Şeyh Ahmed-i Şems-i mağribinin mülâkatıyla teşerrüf olundu. Şeyh-i müşârün-ileyh, âfiyyet-i hümâyunu istifsâr itmekle lehü'

l-hamd sıhhat ve afiyet-i şâhânenin ber-kemâl olduğunu söyledim. Du'â-yı temâdi-i sıhhat-ı seniyyeyi tekrardan sonra (İnşâllah, kariben Harb-i Umûmî'nin muzafferiyet-i kâmile ile netice-pezir olacağını) bi'l-beyân bir ifadesinin hâk-pây-ı hümûyun-ı cenâbı hilafet-penâhi'ye arz ve iblâğımı tezkâr eyledi. Tehşir-i vâki bir istizâh-i kalbî'nin cevâb-ı sarîh ve şâfisi olmağla bâis-i inbisât-ı azim aldı.

Belde-i tâhirede Harem-i Şerif-i Nebevî'ye mülâzemet ve kanâdil-i Ravza'yı ikâd misillü vezâ'if-i mukaddeseye müdâvemet suretleriyle 10 gün ikâmet olunarak Ravza-i Mutahhara'da 40 vakit namazı kılmağa da muvaffakiyyet hâsıl oldu.

### Nazm

Eylemişdim çok bu in'âmı Rabb'imden niyâz

Şükr lillâh Ravza'da ben kırk vakt kıldım namâz

Zamân-ı avdet takarrüb eyledi. Harem-i şerif'de beyne'l-ışâ'eyn Mevlid-i Şerif kırâ'et olundu. Vakt-i mu'ayyenden bir gün evvel Sancak ve Mahmil-i şerifler buldukları mevki'lerden çıkarılıb aynı merâsim ile dâire-i askeriyyeye isâl kılındı. Gicesi de Fahri Paşa tarafından Şeref-i ubeydâneme bir ziyâfet tertib olundu.

6 Teşrinsânî 1333/1917 Sabahleyin Harem-i Şerif'de ifâ-yı salât ve müte'âkiben kabri şerife girilerek kandiller tebdili ve mahfazalar silinmesi vazîfesi ber-sâbık ifâ olunduktan sonra huzur-ı Hazret-i Peygamberi'de eşk-rîz-i melâl olarak vedâ idildi.

### Nazm

Pek mü'essir levha teşkil eyliyor bu iftirak

Elvedâ ey Fahr-i Âlem elvedâ ve'l-firâk

Vasatî sa'at 8 raddelerinde otomobil ile şimendifer mevkifi civarındaki karargâhımıza gelinerek Fahri Paşa ile mülâkât olundu. Berâberce trenin bulunduğu meydana azimet ile teşyi için hâzır olan me'mûrin-i askeriyye vesâire ve muzika aralarından geçilüb trenin yanında duruldu. Fahri Paşa (kendüsiyle bütün arkadaşlarının son katre-i hûnini isâr iderek Medine-i Münevvere'de ilel-ebed râiyet-i Osmânî'nün temevvüc-nümâ olacağını ve kariben Mekke-i Mükerrreme'ye gideceklerini hak-pây-i âli-i cenâb-ı mülûkâneye arz itmekliğimi) beyân eyledi. Taraf-ı ubeydânemden dahî (gerek kendüsünün ve gerek Gazanfer kazasının bu belde-i tayyibe ve tâhireyi muhafaza emrinde son derece şevk ü gayretleri



müşâhed olub, keyfiyeti ber-vech-i ma'rûz ve meşhûd Südde-i Ulyâ-yı Hilâfet-penâhi'ye arz ideceğim) cevaben beyân kılındı. Bu nutuklarını te'âtisi sırasında hüzzârün kâffesi ağlıyorlar idi. Trenimiz de hareket iderek belde-i tâhire-i Medîne ve Kubbe-i Hadrâ nihân oldu ki bu levha-i mufârakat dahî be-gâyet hüzün-âver idi.

Yolumuza devam ve üç gün ba'zı ârıza-i tarik sebebiyle Tebük'de kalınarak 9. günü Şam'a ve târih-i hareketimizin 3. mâhı nihâyetinde dahî Der-Sa'âdet'e muvasalât olundu.

Ümmetliği şerefiyle dünyâ ve âhiretde müftehîr ve şefâ'at-i necât-gâyet risâletpenâhilerine her an ve zaman müftekir bulduğumuz sâhib-i dîn-i mübîn kâidü'l - seferi'l-muhaccelin Hâtemü'n-Nebiyin ve'l-Murselin Muhammedü'l-Mustafa aleyhi ekmelü't-Tehâyâ efendimiz hazretlerinin ravza-i pâk-i itirnâkine yüz sürmeğe ve tevdî buyurulan vazife-i emâneti ifâya muvaffakiyyet gibi bâis-i fahr ü mübâhât olan eltâf-ı ilâhiyenün iktihâm-ı müşkülât ve mahzûrât ile abd-ı âcize nasîb olması, mahzâ cenab-ı Hakk ve Feyyâz-ı Mutlak'un avn ü inâyeti ve Resûl-i Ekrem Salla'llâhü aleyhi ve sellem efendimizin imdâd-ı rûhâniyyeti ve imâmü'l-müslimin ve halife-i rûy-i zemin efendimizin tevec-cüh-i hümâyûnları bereketiyle şeref vâki olduğına zânû be-zemin-i şükran olarak bar-gâh-ı ehadiyyete lâ-yü'ad hamd ü senâ ve resûl-i zi-şanına tehiyyât-ı bî-intihâ ider ve halife-i seyyidi'l-murselin padişahımız efendimiz hazretlerinin du'â-yı devâm-ı âfiyet ü muvaffakiyyet-i hümâyûnlarını tekrar eylerim.